

Умберто Еко и Ентони Пим

Во 2003 г. Умберто Еко кај издавачот „Бомпиани“ ја објави „Да се каже речиси истото нешто (Искуства со преведувањето)“, книга во која ги претставува своите гледишта и теории околу книжевното преведување. Во воведот во делото, Еко на едно место зборува за важноста на она „речиси“ од насловот, го поставува прашањето колку тоа „речиси“ може да биде *еласично*, за набрзо потоа да поентира: „Одредувањето на флексибилноста, на протегањето на ова *речиси* зависи од конкретни критериуми околу кои треба да се направат извесни прелиминарни преговарања. Да се каже речиси истото нешто е постапка која се поставува, како што ќе видиме, под знакот на *преговарањето*“ (курзив од Еко). Веднаш потоа, Еко прави брза рекапитулација на своето искуство со книжевни преводи: „Почнав теориски да се занимавам со проблемите околу преведувањето можеби првпат во 1983 г., кога објаснував како ги преведов ‘Стилски вежби’ од Кено“, по што ги набројува сите искуства што ги имал со преведувањето: неговите преводи, преводи на неговите книги, а најпосле и учества на семинари и, уште поконкретно, низа универзитетски предавања (Goggio Lectures) на Универзитетот во Торонто, кои во 2001 г. резултирале со „Experiences in translation“, малечка книга за неговите искуства со преведувањето. „Најпосле“, завршува Еко онаму каде што и започна, „во 2002 г. на Оксфорд одржав осум предавања во програмата Вајденфелд, на иста тема, во кои дополнително развие едно сфаќање за преведувањето како преговарање“ (во оригинал: *negoziazione*). Овој поим, „преговарање“, ќе остане клучен во целата книга на Еко (англиското издание на книгата е објавено во истата таа 2003 г. (Лондон: Орион) и носи поднаслов „Преведувањето како преговарање“, т.е. „[Translation as negotiation](#)“).

Се заинтересирав за потеклото на овој поим, „преговарање“, со намера да истражам дали е тоа теорија на Еко, или е преземена од друг теоретичар. И навистина, во првата книга од Еко за преведување, онаа од 2001 г., „преговарање“ се спомнува само на едно место (Еко 2008: 45). Во книгата од 2003 г., пак, каде „преговарање“ е носечки концепт, во врска со ваквото сфаќање на преведувањето Еко никаде експлицитно не се повикува на друг автор, теоретичар на превод: во својата студија спомнува значителен број теоретичари, но само на едно место, на почетокот од поглавјето 3.4 („Да се репродуцира истиот ефект“) бегло спомнува „преговарање“, и тоа сумирајќи дел од излагање на теоретичарката на превод Дороти Кени: „Многу автори, впрочем, наместо за еквивалентност на значењето, зборуваат за *функционална еквиваленција* или за *теорија на скојос*: еден превод (особено во случаите со текстови што имаат естетски цели) *треба да го репродуцира истиот ефект кон кој се стремел оригиналот*. Во тој случај се зборува за *еднаквост на вредноста на размена*, која станува *ентитет подложен на преговарање* (Кену 1998: 78)“ (курзив од Еко). Од овој цитат, читателот би можел да претпостави дека Дороти Кени (застапена со текстот насловен „Еквивалентност“ во често од страна на Еко цитираната *Routledge Encyclopedia of Translation Studies [2001]* приредена од Мона Бејкер) го *цитира* поимот „преговарање“. И навистина: ако потоа се погледне текстот „[Еквивалентност](#)“ на Кени (2001: 78), таму стои: „...Пим (1992а) [...] оди отаде стриктно лингвистичките квалификации, и го гледа преводот како трансакција, а еквиваленцијата како **еднаквост на вредноста на размена**. Еквиваленцијата станува ентитет подложен на преговарање, каде преведувачот е оној што преговара.“ (потенцираното е од Кени). Еко ја цитира Кени, но таа го цитира Пим! Во книгата на Еко од 2001 год., Пим никаде не е спомнат – ни во

текстот, ни во користената литература (што е можеби и разбирливо, затоа што и поимот „преговарање“ е спомнат само на едно место). Но, Пим не е експлицитно спомнат ни во книгата од 2003 г. на Еко, во која „преговарање“ е клучен принцип: Пим е единствено спомнат во списокот со „Библиографски референци“: она „1992a“ наведено во *Routledge Encyclopedia of Translation Studies (2001)* исто така е наведено и на последните страници од „Да се каже речиси истото нешто“: Pym, Anthony, 1992. *Translation and Text Transfer. An Essay on the Principles of Intercultural Communication*. Frankfurt – New York: Lang.

Книгата на Ентони Пим отпрвин не можев да ја најдам, но се обидов да најдам некои други материјали, за да откријам можна поврзаност помеѓу двајцата автори. Пребарувајќи, најдов на едно мало изненадување: [рецензија](#) што Пим ја напишал за првата книга за преведување на Еко, онаа од 2001 г., во која „преговарање“ се сретнува само еднаш (пред Еко „дополнително да го развие сфаќањето за преведувањето како ’преговарање‘“).

Очигледно, Пим немал многу пофалбени зборови за Еко како теоретичар на превод: во врска со првиот дел од книгата на Еко (неговите искуства со преведувањето), го критикува поради „честото повикување на здравиот разум“ (т.е. common sense / buon senso, senso comune) и од самиот почеток заклучува дека „Искусствата на Еко се движат цврсто наспроти трендот на современите Студии на превод“. Понатаму, Пим тврди дека „Еко теоретичарот продолжува да елаборира што е или што не е (добар) (книжевен) превод, без воопшто некогаш да ги образложи поимите што тукушто ги ставивме во загради“. Но, дури штом ќе дојде до критиката на вториот (теоретскиот) дел од книгата, читателот може да ја сети нетрпеливоста на Пим кон Еко: „На теориско рамниште, главните референтни точки на Еко се Јелмслев и Јакобсон; неговите аргументи веројатно би можеле да функционираат прилично добро и без да цитира автори објавени по 1960 г.“ Понатаму, Пим еднаш го обвинува Еко за теоретска недоследност, и двапати за користење „евтини шеги“, за потоа пак да се наврати на „здравиот разум“, и уште еднаш да поентира: „Да беше здравиот разум навистина здрав, никој немаше да мора да го чита Еко за да учи за преведување“. Пим го завршува својот текст за Еко со еден краток параграф во кој го спомнува „институционалниот неуспех на семиотиката како дисциплина“, и заклучува: „Еко ќе остане фигура на незаситна интелектуална љубопитност, допадлив новелист што може да биде ценет како предавач и чиј хумор на ерудит несомнено добро би звучел во кој било превод. Но неговите искуства не придонесуваат суштински во тековните изданија на Студиите на превод.“

Ако направиме едно брзо хронолошко резиме на случувањата, би дошле до интересен исход – Еко како да се вовлекол во расказ од нему толку драгиот Борхес: во 2001 г. Еко објавува книга за преведување, која Пим ја пречекува „на нож“ и пишува една речиси злобна критика (со оној исказ „Еко ќе остане фигура“ Пим како буквално да сака „да го закопа“ Еко). Следната година, сепак, Еко држи предавања на Оксфорд на тема превод, а во 2003 г. ја објавува својата пообемна студија за преводот, во која како клучен концепт е понудено проникливото сфаќање за преведувањето како „преговарање“, кое е идентично со сфаќањето на Пим, објавено десет години претходно. Во таа книга од 2003 г. Еко на едно место дури и цитира туѓ текст што во својата изворна верзија отворено го цитира Пим како автор на „преговарање“, но Еко тука не го ни спомнува Пим. Еко, всушност, во целата книга никаде не го спомнува Пим, освен во списокот со „користена литература“. (А зошто воопшто го спомнува таму?)

Кога ја најдов [книгата на Пим](#) од 1992 г. (втора, дигитална верзија, објавена во 2010 г.), открив дека во неговото дело концептот на „преговарањето“ е релативно чест: и како гледиште кон чинот на преведување, но и во буквална смисла, како водење преговори помеѓу различни групи на интерес. Во однос на прашањето на еквиваленцијата, на едно место Пим вели: „Во оваа смисла, еквиваленцијата зависи само од она што се нуди, се преговара и се прифаќа во ситуацијата на размена; секојпат посебно се одлучува според она што продавачот и купувачот веруваат дека во таа ситуација има вредност и вреди да се размени.“ (Pym 2010: 46) Сепак, се има впечаток дека концептот не е систематски разработен, а освен тоа, тој концепт е само една од темите со кои се занимава книгата.

Од друга страна, Еко ја има наведено книгата на Пим во списокот на користена литература за неговата книга од 2003 г., но, исто така на едно негово предавање за превод на Универзитетот „Нормале“ во Пиза ([Еко 2013: 7:35](#)), тој вели: „Концептот на преговарање е централен во мојата книга. Но, тука би сакал да потсетам дека не дојдов до тој концепт само размислувајќи за преведувањето: би можеле да се препрочитаат и моите семиотички текстови, барем оние...“, по што набројува цела низа студии и теоретизирања.

Значи, нештата се флуидни. Од една страна, би се рекло дека пренаивно е да се смета дека Еко толку би се интересирал за некој маргинален автор. Но, дали е тоа навистина така? Најпосле, што точно значи „маргинален“ автор? Постојат ли воопшто, на крајот од краиштата, маргинални автори? Можеби пофер би било да се рече дека постојат само маргинални идеи.

Остануваат неколку незатворени прашања: зошто Пим толку жестоко реагираше на книгата на Еко од 2001 г.? И дали може да се рече дека втората книга на Еко, од 2003 г., макар во некоја минимална мера, е исто така и негова суптилна и галантна „одмазда“ кон Пим? Еко, кој сигурно стигнал да ја прочита малициозната критика на Пим од 2001 год. на неговото повикување на „здравиот разум“, на едно место во својата книга од 2003 г. ќе забележи: „Природно, треба да бидеме убедени дека ‘здрав разум’ не е лош збор, и дека дури е феномен што не случајно бројни филозофии го сфатиле многу сериозно“. (Еко 2010: 17) Не е ли ова една деликатна, изострено потсмешлива „пресметка“ на Еко со рецензијата на Пим?

Еко веќе четири години не ни е достапен за разговор, но што ли би рекол Пим за ова? Според податоците достапни на интернет, Пим (1956) моментално предава на Универзитетот „Ровира и Виргили“ во Терагона, Шпанија. Јас се обидов да стапам во комуникација со него, но засега нема одговор. Во секој случај, ако ми се укаже можност за разговор, можеби би дознал нешто повеќе за сева оваа борхесовштина. Ако ништо друго, барем би го прашал – без да алудирам на некоја конкретна случка, секако – дали верува во постоењето на еден посебен вид фагоцитоза што габаритните светски славни рок-ѕвезди емеритуси ја спроведуваат врз некои ретки и скапоцени бисери, зафрлени по пренаселените и зачмаени покраини на академијата.

* * *

Користена литература:

- Pym Anthony, 2010. *Translation and Text Transfer. An Essay on the Principles of Intercultural Communication*. Tarragona: Intercultural Studies Group (прво издание 1992)
- Eco Umberto, 2008. *Experiences in translation*. Toronto: Toronto U.P. (прво издание 2001)
- Eco Umberto, 2003. *Dire quasi la stessa cosa*. Roma: Bompiani
- Eco Umberto, 2003. *Mouse or Rat?: Translation as Negotiation*. London: Orion Publishing Co.
- Kenny Dorothy, 2001. "Equivalence" во Baker Mona (приредувач), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Лондон: Рутлеџ

https://www.researchgate.net/publication/266390061_Translation_and_text_transfer_An_essay_on_the_principles_of_crosscultural_communication

<http://usuaris.tinet.cat/apym/online/reviews/eco.html>

https://www.youtube.com/watch?time_continue=457&v=3vdQaTDiQ5w&feature=emb_logo
(Eco Umberto, 2013. *Umberto Eco in Normale, Riflessioni sulla traduzione 16 maggio 2003*)